

I en række afsnit skildres først de fysiske forhold, porte, møller, gader, huse, kirker osv. Dernæst behandles byens styre, erhvervene og de indbyggere, der stod uden for disse, fattige, syge og tiggere. Derefter følger afsnit om skolen, dagligliv og levevilkår, sygdomsbekæmpelse, tro og overtro og samfundstilstandene. Der lægges stor vægt på henvisninger til de konkrete fysiske træk, som endnu ses i byen fra denne tid; en by som Næstved har netop forholdsvis mange bevarede bygninger fra 1500årene. Tilegnelsen af fremstillingen vanskeliggøres dog i en række tilfælde af, at kort- og billedmaterialet med den anvendte trykteknik ikke altid er let læseligt.

Trods de nye synsvinkler rummer bogen dog en række af de gamle myter; således, at der ikke skulle have været nogen arbejdsløshed af betydning for håndværkere, der havde fået en uddannelse (s. 80); at borgmestre og rådmænd var skattefri (s. 62); at krydderier var meget brugt og til at betale (s. 112). At kød- og fiskespiser skulle have været dominerende, ikke grødspiser som i 1700-1800-tallet, undrer man sig over; også i 1500årene var forholdet dog det, at kornspiser nok var dyre, men i forhold til kalorieindholdet alligevel billigst. Og når håndværkerne med deres familier sættes til 60% af byens befolkning, må man bemærke, at dette tal er alt for højt sat; de kan næppe have udgjort mere end 30-40%, idet grupper som enlige kvinder/enker og enlige kvinder/enker med børn er glemt.

Et værdifuldt træk ved bogen er dens interesse for ældre tiders bygningskultur, således som denne endnu ses i de bevarede bygninger i byen. Med understregningen af de tab, bymiljøet i de sidste århundreder har oplevet ved uheldige og meningsløse nedrivninger, er bogen med til at gøre læ-

serne bevidste over for de kulturværdier, der ligger i de gamle bygninger.

Ole Degn

Hans Chr. Wolther: *Adel og Embede. Embedsfordeling og karrieremobilitet hos den dansk-norske adel 1588-1660*. (Den danske historiske forening, 1982) 128 s., ill. 65,- kr.

Målet for dette arbejde har været at undersøge fordelingen af de embeder, den dansk-norske adel *de jure* eller *de facto* havde eneret til i perioden 1588-1660, hvor kildematerialet bliver anset for tilstrækkeligt dækkende. Afgrænsningen af disse embeder – ca. 100 fordelt på ca. 25 embedstyper – er ikke helt entydig. Skibschefer var en socialt blandet gruppe og er udeladt, men det var eller blev de landmilitære officersposter også, og de er medtaget. Og de gejstlige forleninger, der er medtaget, var langt fra reserveret adelen.

Embedsfordelingen er udgangspunktet for undersøgelser af sammenhængen mellem uddannelse og karriereforløb, mellem faderens embedsbesiddelse sammenlignet med sønnens og sammenhængen mellem enkelte elementer i karrieren. Derimod har forfatteren undladt at undersøge sammenhængen mellem hartkornsbesiddelse – han anser rostjenestetaksationer, der i sig selv intet siger om gældsforpligtelser, for for usikre.

Den hovedteori, der bærer værket, er, at der eksisterede to karriereveje med klare forskelle i uddannelsesmæssig og social baggrund.

Hvor Svend Aage Hansen i *Adelsvældens Grundlag* så på enten udlandsrejser og universitetsstudier eller militærtjeneste i udlandet og der fandt et tydeligt socialt skel, da den sidste mulighed var den eneste reelle for den fattigere adel, har forfatteren her søgt at

inddrage også den tidligere uddannelse, men finder et andet skel mellem uddannelserne: en traditionel, man kunne kalde den »høvisk« uddannelse, der kombinerede ophold i huset med en bredt orienteret udlandsrejse og militærtjeneste, og en »boglig«, hvor vægten lå på latinskolen og universitetsstudier. Konklusionen hviler nok på en lidt stor tillid til materialets fuldstændighed: næppe alle ville som forfatteren slutte fra, at der ingen oplysninger er om en persons uddannelse til, at denne ingen uddannelse har fået, og om f.eks. danske adeliges militærtjeneste i udlandet har man næppe fuldstændige oplysninger.

Opdelingen i to grupper finder forfatteren gennem hele karrieren. Han konstaterer en klar sammenhæng mellem den traditionelle uddannelse, en god familiebaggrund, og en karriere, der gennem høftjeneste førte til hovedlensmandsstillingerne. Den boglige uddannelse førte derimod til sekretærstillinger i Danske Kancelli og derefter til poster, der gennemgående var ringere, end dem hofsinderne fik. Der er altså ikke på nogen måde tale om, at Danske Kancelli var et nødvendigt gennemgangsled for at nå til senere hovedlensmandsstillinger, som det ofte – vel ved en tilbageprojicering af amtmændenes karriereforløb – er antaget. Snarere må man nu betragte Danske Kancelli som en avancementsmulighed for adelens mellemlag. De eneste embeder, sekretærerne havde en fortrinnsstilling til var landsdommerembeder og kirkelige forleninger, hvor de sidste reelt fungerede mere som sine curer for tro tjeneste i Kancelliet. Sekretærerne havde da også en klar overvægt blandt de adelige modtagere af kirkelige beneficier, som forfatteren også konstaterer. Det er endda mit indtryk, at andelen af tidligere hofsinder blandt de gejstlige beneficiarer er endda ringere,

end forfatteren viser: med karakteristisk konservatisme var det netop de embeder, der før reformationen overvejende havde været besat med gejstlige, der under hele adelsvælden nød godt af de gejstlige beneficier. Og sammenholder man sekretærerens sociale status før reformationen med forholdene under adelsvælden, bliver deres lave status der lettere at begribe.

Forfatteren fremlægger måske sin hovedtese lovlig bastant – snarere end at tale om et tvedelt *cursus honoris* bør man vel tale om tendenser, når f.eks. 25% af de rigsrådssønner, der senere fik embeder, gik gennem Kancelliet, og værket bærer stedvis f.eks. i den omstændelige kildevurdering stadig præg af at være et omarbejdet speciale, men med små forbehold er det et solidt resultat, der fremlægges i bogen.

Det er derfor glædeligt, at man har afsat ressourcer til et engelsk resumé; mindre glædeligt, at man har oversat centrale begreber på en forvirrende og upræcis måde: Hovedlensmændene, der svarede til de samtidige engelske lord-liutenants, oversattes med feudal overlords, altså lensherrer, og skønt den danske adel netop ikke var feudal i oprindelse og derfor ubetitlet, anvendes titted som synonymt med adelige.

Ole Bay

Dansk kolonihistorie. Indføring og studier. Red. af Peter Hoxcer Jensen m.fl. (Historia, 1983). 222 s.

Alt for ofte bliver selv værdifulde studenterspecialers resultater aldrig publiceret. Enkelte offentliggøres dog i uændret skikkelse, selv om forfatter og publikum som regel kun er dårligt tjent hermed; enkelte andre strammes og omarbejdes til tidsskriftartikler, hvil-